

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»**

ДОВГАЛЮК ТАРАС АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 159.955; 159.953

**ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ОПТИМІЗАЦІЇ МЕТАПАМ'ЯТІ
СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПРОАКТИВНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Острог – 2016

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана у Національному університеті «Острозька академія»,
Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор
Пасічник Ігор Демидович,
Національний університет «Острозька академія»,
ректор

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
Хомуленко Тамара Борисівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри практичної психології;

кандидат психологічних наук, доцент
Власюк Дмитро Петрович,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки, доцент кафедри загальної
та соціальної психології.

Захист відбудеться «06» жовтня 2016 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 48.125.03 у Національному університеті «Острозька академія» за адресою: вул. Семінарська 2, м. Острого, Рівненська обл., 35800.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті www.oa.edu.ua та у науковій бібліотеці Національного університету «Острозька академія» за адресою: вул. Семінарська 2, м. Острого, Рівненська обл., 35800.

Автореферат розісланий «06» вересня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат психологічних наук, доцент

 О.В. Матласевич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Вивчення механізмів оптимізації метапам'яті є одним із найскладніших і найактуальніших завдань, що стоять перед сучасною психологічною наукою, яка потребує значної корекції наявних на сьогодні знань про психічну діяльність людини. Особливо це стосується функціонування метапам'яті в умовах проактивної інтерференції, а саме моніторингу та регуляції її впливу на пам'ять, розмежування цільової інформації від інтерферуючої в процесі селективного відтворення і здатності до ефективного розподілу уваги та витрат ресурсів на функціонування когнітивних процесів (D. K. Eakin; M. C. Anderson, С. П. Бочарова).

В юнацький період, на який загалом припадають студентські роки, функції метапам'яттєвого моніторингу та стратегії контролю є достатньо сформованими (W. Schneider та K. Lockl). Це є сприятливою умовою для вивчення психологічних механізмів, а саме комплексу умов та чинників (О. А. Самилова), що впливають на підвищення точності моніторингу пам'яті, повноту метапам'яттєвих знань, ефективність стратегій метапам'яттєвого контролю, й у кінцевому результаті на покращення продуктивності пам'яті.

Проблема різних аспектів функціонування метапам'яті репрезентована низкою ґрунтовних досліджень. Так, предметом наукового аналізу були: питання засобів розвитку метакогнітивної обізнаності (Т. Б. Хомуленко, І. Д. Пасічник, С. Д. Максименко, М. Л. Смульсон та ін.); питання точності моніторингу як чинника оптимізації метапам'яті в умовах інтерференції (Р. В. Каламаж, В. О. Волошина та ін.); проблема продуктивності процесів пам'яті (Є. В. Заїка, Е.М. Єгорова, Д. П. Власюк, С. П. Бочарова та ін.); особливості об'єктивних і суб'єктивних чинників ефективності когнітивних процесів у засвоєнні іноземної мови (Г. І. Зеленін; А. S. Benjamin), особливості стратегій метапам'яттєвого контролю (R. A. Bjork та J. Metcalfe); роль метакогнітивних процесів в успішності навчальної діяльності студентів (М. К. Hartwig, J. J. Dunlosky, Т. Б. Хомуленко, Н. Flavell, J. Dunlosky, K. Rawson, A. McDonald та ін.); функціонування метапам'яті у контексті інтерференції (R. A. Bjork, A. S. Benjamin, C. N. Wahlheim та ін.); чинники уникнення негативного ефекту проактивної інтерференції (M. Diaz, A. S. Benjamin, D. K. Eakin, Ch. Hertzog, C. N. Wahlheim, L. L. Jacoby, C. M. Kelley та ін.).

Незважаючи на підвищення наукового інтересу до проблеми функціонування метапам'яті, у психологічній науці відсутні узагальнені та комплексні дослідження особливостей її оптимізації в умовах проактивної інтерференції. Актуальність окресленої проблеми, її недостатнє теоретичне та практичне вивчення зумовили вибір теми дисертаційного дослідження *«Психологічні механізми оптимізації метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукової діяльності кафедри психології та педагогіки Національного університету «Острозька академія», здійснене в межах науково-дослідної теми «Інтерференція як феномен пам'яті та метапам'яті» (державний реєстраційний номер 0114U000574).

Тема дисертації затверджена вченою радою Національного університету «Острозька академія» (протокол № 6 від 31.01.2014 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 25.11.2014 р.).

Мета дослідження – теоретично та експериментально виявити психологічні механізми оптимізації процесів метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції і здійснити психолого-педагогічну інтерпретацію результатів дослідження з проєкцією на досліджуваний феномен.

Для досягнення мети дослідження передбачалося розв'язання таких **завдань**:

- 1) здійснити теоретичний аналіз поняття метапам'яті, умов та чинників її ефективності в процесі вивчення інформації;
- 2) охарактеризувати основні підходи до розуміння поняття проактивної інтерференції та з'ясувати особливості її впливу на метапам'ять;
- 3) теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель оптимізації метапам'яттєвого моніторингу та метапам'яттєвого контролю студентів в умовах впливу проактивної інтерференції;
- 4) обґрунтувати психолого-педагогічні умови оптимізації процесів метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції.

Об'єкт дослідження – метапам'ять особистості.

Предмет дослідження – психологічні механізми оптимізації метапам'яттєвого моніторингу та метапам'яттєвого контролю студентів в умовах проактивної інтерференції.

Для розв'язання поставлених завдань та досягнення мети дослідження використовувалися такі **методи дослідження**: *теоретичні*: абстрагування, аналіз та синтез наукових здобутків, систематизація та узагальнення існуючих теоретичних підходів до вивчення проактивної інтерференції та особливостей її впливу на метапам'ять; *емпіричні*: лабораторний експеримент (для перевірки чинників ефективності метапам'яті та побудови моделі оптимізації); метод тестування (методика для визначення рівня рефлексивності (А.В. Карпов), методика визначення рівня метакогнітивної обізнаності (MAI)); *методи математико-статистичної обробки емпіричних даних*: коефіцієнт кореляції (G) Гудман-Крускала (для вирахування показників відносної точності метапам'яттєвих суджень); однофакторний дисперсійний аналіз ANOVA для визначення статистично значимих внутрішньогрупових та міжгрупових відмінностей; R-критерій Спірмена для знаходження кореляційних зв'язків між параметрами пам'яті, метапам'яті та показниками методик; метод регресійного аналізу для побудови математичної моделі оптимізації метапам'яті; O/U індекс для обрахування показників суб'єктивної впевненості у правильності відтворення; C індекс для вирахування показників калібрації; аналіз помилок для визначення характеру заміщень інтерферуючої інформації як причини неправильного відтворення.

База експериментального дослідження. Дослідження виконувалося на базі науково-дослідної лабораторії когнітивної психології Національного університету

«Острозька академія». Сукупна вибірка дослідження складала 360 студентів (218 жіночої та 142 чоловічої статі) із першого по четвертий курс різних спеціальностей Національного університету «Острозька академія».

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

вперше: виокремлено психологічні механізми оптимізації метапам'яті, експериментально перевірено їх взаємний вплив в умовах проактивної інтерференції; здійснено комплексний теоретико-експериментальний аналіз чинників точності метапам'яттєвого моніторингу та ефективних стратегій метапам'яттєвого контролю в умовах проактивної інтерференції; з'ясовано особливості використання стратегій метапам'яттєвого контролю, як основи зниження негативного прояву проактивної інтерференції; розроблено та експериментально верифіковано модель оптимізації метапам'яті студентів у процесі вивчення інформації в умовах проактивної інтерференції; експериментально визначено умови фасилітуючого та інтерферуючого впливу доступності інформації в пам'яті на точність метапам'яттєвого моніторингу; обґрунтовано психолого-педагогічні умови оптимізації процесів метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції;

уточнено: особливості співвідношення процесуального та змістового компонентів метапам'яті в умовах проактивної інтерференції; особливості обумовлення метапам'яттєвого моніторингу та метапам'яттєвого контролю характеристиками процедурного знання; умови ефективності метапам'яттєвого моніторингу та метапам'яттєвого контролю при відтворенні зростаючої кількості інтерферуючої інформації;

подальшого розвитку набули: шляхи оптимізації метапам'яті у процесі навчання студентів в умовах впливу проактивної інтерференції.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблена модель оптимізації метапам'яті студентів може використовуватися викладачами ВНЗ для тренування успішного опрацювання, вивчення та засвоєння навчального матеріалу студентами у більш оптимальний спосіб із метою підвищення продуктивності їхньої пам'яті в умовах нагромадження навчальної інформації; у процесі викладання таких дисциплін як: «Педагогічна психологія», «Вікова психологія», «Експериментальна психологія», «Когнітивна психологія», «Загальна психологія», у процесі викладання курсів, що спрямовані на опанування студентами іноземних мов тощо.

Результати дослідження **впроваджувались** і застосовувались у науково-дослідній та практичній діяльності Національного університету «Острозька академія» (акт № 123/16 від 05.04.2016 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (акт № 23 від 09.03.2016 р.), Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка (довідка № 05-16/67 від 30.03.2016 р.), ПП «Центр психологічного розвитку Яни Ліщук» (довідка від 31.03.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Розроблені наукові положення й отримані емпіричні дані є самостійним внеском автора у дослідження проблеми підвищення ефективності метапам'яті в умовах впливу проактивної інтерференції. У статтях, написаних у співавторстві, внесок здобувача полягає у визначенні психологічних

механізмів оптимізації, проведенні та аналізі експериментального дослідження. Розробки та ідеї співавторів у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження обговорювалися на: Міжнародних Інтернет-конференціях «Сучасні дослідження когнітивної психології» (23 березня –24 червня 2012 р., м. Острого; 15 травня – 15 червня 2014 р., м. Острого); Міжнародній конференції «18-та зустріч Європейської асоціації когнітивної психології» (29 серпня – 1 вересня 2013 р., м. Будапешт, Угорщина); міжнародній конференції «Актуальні проблеми науки та освіти (APSE – 2016)» (31 січня 2016 р., м. Будапешт, Угорщина); Міждисциплінарній науково-практичній конференції студентів та молодих учених «Проблема вибору: психологічний, суспільно-політичний та інформаційний аспекти» (29 листопада 2012 р., м. Острого); VII Всеукраїнській науковій конференції «Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації» (25 квітня 2011 р., м. Тернопіль); VII Харківських міжнародних психологічних читань «Актуальні проблеми теорії та практики психологічної допомоги» (25-26 листопада 2015 р., м. Харків); XVII, XVIII та XIX наукових викладацько-студентських конференціях «Дні науки» Національного університету «Острозька академія» (21-22 березня 2012 р., 20-21 березня 2013р., 18-26 березня 2014 р., м. Острого).

Публікації. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 16 наукових праць (з них 8 одноосібних), у тому числі: 7 статей у виданнях, що включено до переліку фахових у галузі психології, 1 стаття у наукових періодичних виданнях інших держав; 8 – у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (193 найменування, із них 168 іноземними мовами) та 6 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 232 сторінки друкованого тексту. Обсяг основного тексту роботи складає 184 сторінки. Робота містить 24 таблиці і 23 рисунки на 17 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідження у практику, подано інформацію про структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретико-методологічні засади дослідження метапам'яті в умовах проактивної інтерференції»* – розкрито поняття метапам'яті та її ефективності, узагальнено проблематику оптимізації метапам'яті, проаналізовано основні закономірності та причини виникнення феномену проактивної інтерференції, наведено основні наукові результати щодо особливостей її впливу на метапам'ять; узагальнено та систематизовано психологічні механізми оптимізації метапам'яті в умовах проактивної інтерференції.

Встановлено (К. К. Szpunar, Т. Б. Хомуленко), що метапам'ять є умовою успішності навчально-професійної діяльності, тісно пов'язана з процесами пам'яті,

спрямовує будь-яку мнемічну діяльність, визначаючи цим продуктивність засвоєння інформації.

Метапам'ять розглядається як система процесуальних та змістових компонентів, психологічними механізмами якої виступають умови та чинники ситуації вивчення інформації (О. А. Самилова, 2013) що визначають її функціонування. Оптимізація метапам'яті розуміється як цілеспрямований та закономірний процес взаємоінформативності між метапам'яттєвим моніторингом та метапам'яттєвим контролем, що досягається за умови динамічної та синергійної взаємодії між комплексом психологічних механізмів у процесі вивчення інформації.

Критеріям успішної оптимізації метапам'яті виступають: здійснення суб'єктом точного моніторингу можливостей та особливостей функціонування пам'яті відповідно до зовнішніх умов та вимог; використання найбільш оптимальних стратегій метапам'яттєвого контролю відповідно до результату моніторингу, що забезпечує найвищий рівень продуктивності пам'яті у конкретній ситуації вивчення інформації.

Визначено дві основні проблеми оптимізації метапам'яті:

1) моніторинг та контроль є змінними та динамічними у своєму функціонуванні. Це залежить від низки чинників, а саме: інформації про ситуацію навчання (знання про задачу, часові обмеження тощо) та інформації про об'єкти, які підлягають когнітивній обробці. Змінність функціонування метапам'яттєвих процесів залежить від чутливості до змінності умов, у яких таке функціонування відбувається. Натомість, метапам'яттєві знання, самоефективність пам'яті, рефлексивні знання є змістовими процесами із певною мірою стабільного вираження;

2) наявність двох концепцій причинно-наслідкових зв'язків між оцінками моніторингу та операціями контролю: «моніторинг обумовлює контроль» та «контроль обумовлює моніторинг». У нашому дослідженні за основу оптимізації метапам'яті взято концепцію послідовного режиму взаємодії її процесів, яка передбачає інформування оцінками метапам'яттєвого моніторингу стратегій метапам'яттєвого контролю та обумовлення операцій контролю подальших оцінок моніторингу у процесі вивчення інформації.

На основі теоретичного аналізу виявлено, що явище проактивної інтерференції розглядається як забування інформації через накладання слідів пам'яті щодо подій, які мали місце до моменту запам'ятовування потрібної інформації. Це проявляється у негативному перенесенні у процесі запам'ятовування та зниженні продуктивності відтворення.

Основними причинами виникнення проактивної інтерференції (ПІ) в процесі вивчення матеріалу є перевантаження оперативного блоку пам'яті змістовно схожою конкуруючою інформацією і нездатністю суб'єкта на рівні метапам'яті дискримінувати або пригнічувати цю інформацію. Моніторинг ПІ передбачає оцінку наявності в пам'яті конкуруючої інформації, контроль – її стримування.

Психологічними механізмами, за яких можливе досягнення ефективного функціонування метапам'яттєвого моніторингу та контролю суб'єктів навчальної

діяльності в умовах проактивної інтерференції, визначено: здійснення суджень моніторингу, надання можливості тестування, надання зворотного зв'язку, надання можливості повторення інформації, індивідуальні особливості метапам'яті (метапам'яттєва обізнаність) і рефлексивності та умови ситуації навчання (тестова очікуваність та часові характеристики завдання).

У другому розділі – «*Експериментальне дослідження психологічних механізмів оптимізації метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції*» – описано процедуру експериментального дослідження, визначено методичні засади обрахування параметрів точності метапам'яттєвого моніторингу, здійснено аналіз результатів експериментального вивчення метапам'яттєвого моніторингу та контролю.

З метою виявлення закономірностей проактивної інтерференції була спроектована процедура пілотажного дослідження із запам'ятовуванням 4-х списків пар слів, які обиралися із нормативної бази вільних асоціацій D. L. Nelson, C. L. McEvoy та T. A. Schreiber. Словами-стимулами і словами-цільми було вибрано іменники англійською мовою, які потім перекладалися українською.

В інтерференційній умові слово-стимул було однаковим, слово-ціль відрізнялось поміж списками: А-В, А-С, А-Д, А-Е із відтворенням останнього списку А-Е наступного дня. У контрольній умові був різний набір слів-стимулів і слів-цілей: А-В, С-Д, Е-Ф, G-Н із відтворенням G-Н наступного дня.

У результаті пілотажного дослідження в інтерференційній умові констатовано нижчий на статистично значимому рівні показник продуктивності відтворення [$F(1,78) = 6,95$; $p = 0,05$], ніж у контрольній умові. Показник О/У індексу за інтерференційної умови також перевищує показник контрольної на статистично значимому рівні [$Mo/u.i = 0,34$; $Mo/u.k = 0,23$; $F(1, 78) = 4,33$; $p = 0,044$]. Вищі показники О/У індексу свідчать про вищий рівень самовпевненості суб'єктів у продуктивності відтворення. Як наслідок, за умови проактивної інтерференції констатовано наявність ілюзії знання.

Виявлено на статистично значимому рівні нижчі показники калібрації [$M_{Ci} = 0,21$ $M_{Ck} = 0,12$; $F(1, 78) = 4,75$; $p = 0,031$] та відносної точності суджень ($G.i = 0,525$ $p < 0,001$; $G.k = 0,824$ $p < 0,001$) за інтерференційної умови. Це свідчить про успішну стандартизацію інтерференційного списку слів стимулів-цілей.

Порівнюючи такі чотири експериментальні групи:

- ЕГ1: тільки запам'ятовування;
 - ЕГ2: запам'ятовування+повторення;
 - ЕГ3: запам'ятовування+тестування;
 - ЕГ4: запам'ятовування+тестування+зворотній зв'язок,
- ми дійшли до наступних висновків.

1) Від кількості витрачених ресурсів на первинну когнітивну обробку залежить сила сліду пам'яті, оскільки у групах ЕГ1 та ЕГ2 найбільше витрачали часу для запам'ятовування першого списку слів (див. Рис.1). Далі час запам'ятовування знижується з кожним номером списку на статистично значимому рівні [$F_{EG1}(3, 956) = 17,75$;

$p < 0,001$; $F_{EG2} (3, 956) = 9,45$; $p < 0,001$]. Найбільша частка заміщень слів-цілей, як причини неправильного відтворення на фінальному тесті, також спостерігалась із першого списку (24,89%). У групах EG3 та EG4, де була можливість відтворити слова-цілі, кількість часу для запам'ятовування не знижувалась, починаючи із другого списку ($F < 1,5$). Натомість частка заміщених слів збільшується із номером списків у цих групах (наприклад, у групі EG3 найбільше заміщено із третього списку ($M = 36\%$), далі із другого ($M = 16\%$) та 10,4% із першого списку).

2) Інформація про можливість тестування сприяє більш ефективному розподілу ресурсів на запам'ятовування та відтворення подальших списків слів (час відтворення EG3, починаючи із другого списку, не змінюється; час відтворення EG4 збільшується від другого по четвертий список на статистично значимому рівні). Як наслідок, це сприяє зниженню ймовірності появи попередньо запам'ятованої інформації, як причини помилок при відтворенні.

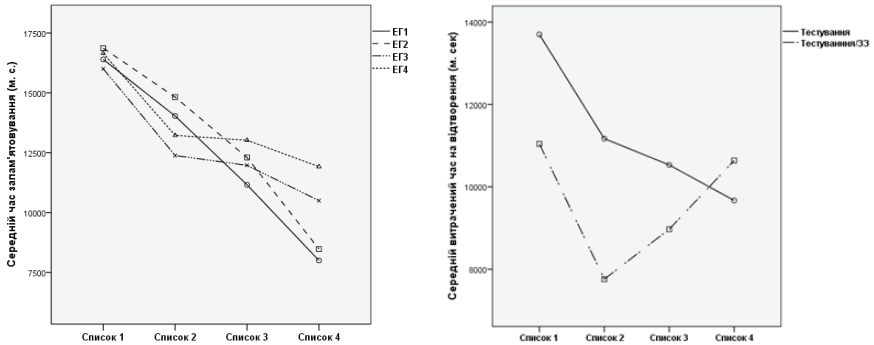

Рисунок 1. Графіки середніх значень часу запам'ятовування чотирьох експериментальних груп та часу відтворення у групах EG3 та EG4

3) Збільшення кількості витрачених ресурсів на запам'ятовування є ефективною стратегією підвищення продуктивності відтворення: час запам'ятовування списків слів у EG3 корелює із продуктивністю відтворення списків слів (дана тенденція зберігається у групі EG4).

Таблиця 1

Показники кореляції Спірмена між продуктивністю відтворення, часу запам'ятовування, часу відтворення чотирьох списків слів EG3

Продуктивність відтворення	Час запам'ятовування				Час відтворення			
	№1	№2	№3	№4	№1	№2	№3	№4
№1	0,157**				-0,436**			
№2		0,112*				-0,287**		
№3			0,132**				-0,361**	
№4				0,155**				-0,303**

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

4) Ознакою підвищення доступності цільової інформації в пам'яті із наявним відтворенням у процесі вивчення інформації є зниження кількості витраченого часу на відтворення. Це відображається у негативному взаємозв'язку продуктивності і часу відтворення списків (ЕГ3 та ЕГ4) (див. Таблиця 1), а також проявляється і у випадку фінального відтворення, продуктивність якого у групах ЕГ3 та ЕГ4 є вищою на статистично значимому рівні.

5) Відтворення у процесі вивчення сприяє збільшенню тривалості збереження інформації і, як наслідок, доступності інформації при фінальному довготривалому відтворенні, оскільки наявні позитивні кореляційні зв'язки між продуктивністю відтворення списків у процесі вивчення інформації та показником фінального відтворення. Натомість, продуктивність довготривалого відтворення не залежить від часу запам'ятовування списків слів та від часу відтворення у всіх чотирьох групах ($p > 0,05$).

Водночас, відтворення без інформації про його правильність може також сприяти інтерференції. У випадку, якщо слова із попередніх списків були відтворені вдало, то їм буде властива більша доступність, ніж цільова інформація із останніх списків, що відповідно зумовлюватиме більшу імовірність заміщення.

6) Вища доступність інформації в пам'яті пов'язана із кращою здатністю до розмежування інтерферуючої інформації від цільової. Кількість відтворених конкуруючих варіантів слів-цілей, які суб'єкти запам'ятовували із попередніх списків, у групах ЕГ3 та ЕГ4 є статистично значимо вищою від груп ЕГ1 та ЕГ2.

Вищий ступінь дискримінативності цільової та інтерферуючої інформації в пам'яті проявляється у вищих показниках точності моніторингу продуктивності фінального відтворення: рівень самовпевненості (О/У) ЕГ3 та ЕГ4 є статистично-значимо нижчим від показника ЕГ1 та ЕГ2, що свідчить про зниження прояву ілюзії знання.

7) Надання можливості повторення інформації після запам'ятовування не сприяє оптимізації метапам'яті. Незважаючи на те, що в ЕГ2 час, витрачений на повторення, зменшується із кожним списком [$F(3, 685) = 19,62; p < 0,001$], частка вибраних слів для повторення збільшується із номером списку і загалом є високою (від 69,7% для першого списку до 77,6% для четвертого). Замість того, щоб докладати більше зусиль на запам'ятовування, студенти затрачають додаткові ресурси на повторення.

8) Наявність інформації про продуктивність відтворення спонукає студентів збільшувати витрату когнітивних ресурсів на когнітивну обробку інформації (запам'ятовування та відтворення) з метою підвищення продуктивності пам'яті. Із позиції зниження негативного ефекту інтерференції та оптимізації стратегій контролю, тестування із наданням зворотного зв'язку про правильність відтворення (ЕГ4) є ефективним чинником зниження рівня самовпевненості – ілюзії знання. Показник О/У індексу ЕГ4 ($M_{O/U,EG4} = 0,14$) є найнижчим серед показників інших груп ($p < 0,05$). Показник відносної точності (G) є також найвищим $G_{EG4} = 0,707$. Кількість відтворених конкуруючих варіантів є найвищою, проте також не відрізняється від ЕГ3 ($p > 0,05$).

Порівнюючи такі чотири експериментальні групи:

- ЕГ3: запам'ятовування+тестування;
 - ЕГ4: запам'ятовування+тестування+зворотній зв'язок;
 - ЕГ5: запам'ятовування+тестування+повторення;
 - ЕГ6: запам'ятовування+тестування+зворотній зв'язок+повторення,
- ми дійшли до таких висновків:

1) Студенти краще розрізняють ту інформацію, яку потрібно повторити, внаслідок обумовлення моніторингу досягнення норми вивчення суб'єктивним відчуттям легкості проходження процесу відтворення, або результатом відтворення. Час вибору для повторення у ЕГ5, починаючи із другого списку, є нижчим від ЕГ2 на статистично значимому рівні [$F(1, 356) = 37,44; p < 0,001$].

2) Студенти обирають метапам'яттєву стратегію повторення слів-цілей, на які витратили більше часу і тих, які супроводжуються низькою продуктивністю відтворення (див. Таблиця 2).

Таблиця 2

Показники кореляції Спірмена вибору повторення та часу відтворення, продуктивності відтворення чотирьох списків слів у групі ЕГ5

Вибір повторення	Час відтворення				Продуктивність відтворення			
	№1	№2	№3	№4	№1	№2	№3	№4
№1	0,225**				-0,318**			
№2		0,307*				-0,225**		
№3			0,320**				-0,371**	
№4				0,272**				-0,298**

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

3) Перенавантаження пам'яті внаслідок повторення іррелевантної інформації зумовлюється відчуттям легкості проходження процесу відтворення. Загалом для чотирьох списків у ЕГ5 36% слів, обраних для повторення, були попередньо відтвореними правильно.

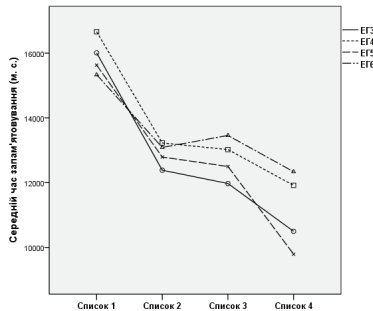

Рисунок 2. Графіки середніх значень часу запам'ятовування ЕГ3, ЕГ4, ЕГ5 та ЕГ6

4) Ефективний розподіл матеріалу повторення та експліцитне знання про результат власного відтворення (ЕГ6) позитивно впливають на мотивацію студентів, сприяючи свідомому залученню більшої кількості ресурсів для досягнення вищих показників продуктивності. Такий результат спостерігається для часу запам'ятовування (див. Рис. 2) (для четвертого списку є найвищим, хоча не відрізняється від третього ($p = 0,662$)), часу витраченого на відтворення (див. Рис. 3), (для четвертого списку є вищим від ЕГ3 та від ЕГ5 ($HЗР: p < 0,05$), продуктивності відтворення, де, на відміну від попередніх груп, не відбувається такого спаду із відтворенням кожного списку ($F < 1,5$).

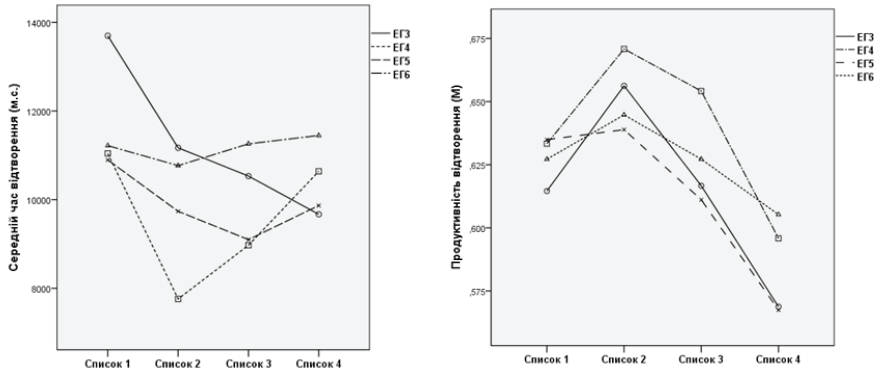

Рисунок 3. Середні показники часу та продуктивності відтворення списків ЕГ3, ЕГ4, ЕГ5 та ЕГ6

5) Надання можливості повторення попередньо невідтвореної інформації за наявності зворотнього зв'язку (ЗЗ) сприяє підвищенню здатності розрізнення цільової від інтерферуючої інформації. Показник О/У індексу у групі ЕГ6 є найнижчим і ця відмінність є статистично значимою [$F(3, 956) = 8,11$, $p < 0,001$]. Натомість кількість відтворених конкуруючих варіантів є найвищою, хоча на статистично значимому рівні відрізняється тільки від ЕГ5 ($p < 0,001$).

Для визначення впливу здійснення моніторингу (а саме, суджень aJOLs, dJOLs, RCJs) на показники метапам'яті та пам'яті, ми порівнювали такі чотири експериментальні групи:

- ЕГ6: запам'ятовування+тестування+зворотній зв'язок+повторення;
- ЕГ7: запам'ятовування+aJOLs+тестування+зворотній зв'язок+повторення;
- ЕГ8: запам'ятовування+dJOLs+тестування+зворотній зв'язок+повторення;
- ЕГ9: запам'ятовування+тестування+RCJs+зворотній зв'язок+повторення.

Отримані результати дають підстави зробити наступні висновки:

1) Судження про передбачення сумарної продуктивності короткотривалого відтворення студентів у ЕГ7 високо корелюють із продуктивністю кожного списку ($aJOLs_1 * Прод_{№1} R = 0,756$; $aJOLs_2 * Прод_{№2} R = 0,743$; $aJOLs_3 * Прод_{№3} R = 0,748$;

$aJOLs_4 * \text{Прод.}_{\text{№4}} R = 0,740$), що свідчить про те, що вони є точними предикторами майбутньої продуктивності пам'яті в умовах проактивної інтерференції.

Констатовано негативний прояв проактивної інтерференції із плином часу і нездатність суб'єктів простежити послаблення сліду пам'яті, релевантного цільовій інформації. Наявна глобальна ілюзія знання – самовпевненість у сумарній продуктивності майбутнього довготривалого відтворення в умовах ПІ. Про самовпевненість свідчать середні значення коефіцієнтів $aJOLs$, що стосувались передбачення сумарної кількості правильно відтворених слів наступного дня, ($M_{\text{Фінал.Прод}} = 0,54$. $M_{aJOLs_5} = 0,63$); коефіцієнт кореляції також знижується ($aJOLs_5 * \text{Фінал.Прод} = 0,611$). Встановлено, що $aJOLs$ не є чинником підвищення продуктивності фінального відтворення, підвищення параметрів точності моніторингу продуктивності фінального відтворення ($F < 1,5$).

2) Стимулювання суб'єкту навчальної діяльності до здійснення $dJOLs$ сприяє оптимізації стратегій контролю. Середній час запам'ятовування зростає, починаючи із другого списку. Середні значення четвертого списку в ЕГ8 є вищим від значення цього списку в ЕГ6 [$F(1, 478) = 3,34$ $p < 0,05$]. Здійснення $dJOLs$ збалансовує кількість витрачених ресурсів (часу) упродовж відтворення списків слів (середні показники часу відтворення списків слів у групі ЕГ8 не відрізняються між собою на статистично значимому рівні ($F < 1,5$)). Продуктивність відтворення підвищується із кожним списком, проте різниця є значимою тільки між першим та четвертим списком слів ($\text{№2} * \text{№4 НЗР}$: $p < 0,05$).

Здійснення $dJOLs$ із наявністю зворотного зв'язку сприяє підвищенню селективності в процесі контролю вивчення інформації, що ймовірно знижує навантаження на пам'ять. Як і в ЕГ6, час вибору інформації для повторення не змінюється, починаючи із другого списку ($F < 1,5$). Суб'єкти ефективно розмежують власну впевненість щодо погано вивченої інформації від добре вивченої. Середній час вибору «повторити слово» є нижчим на статистично значимому рівні від часу вибору «не повторювати» у всіх списках [$F(1, 377) = 26,64$; $p < 0,001$]. Також студенти витрачають більше зусиль на повторення слів, щодо яких мають низьку впевненість у продуктивності відтворення. Вибір повторення обернено корелює із рейтингом $dJOLs$ ($R = -0,501$ $p < 0,01$).

4) Наявність оптимізуючих психологічних механізмів (відтворення, зворотній зв'язок, повторення невідтвореної інформації) формує взаємoinформативність між операціями контролю та оцінками моніторингу і, як наслідок, сприяє інформуванню суб'єкта у подальшому оцінюванні про неточність власного моніторингу. На статистично значимому рівні відбувається зниження показника О/У індексу ($dJOL_{O/U1} = 0,16$; $dJOL_{O/U2} = 0,14$; $dJOL_{O/U3} = 0,07$; $dJOL_{O/U4} = -0,08$). Синергійна взаємодія таких механізмів сприяє інформуванню студента про послаблення сліду в пам'яті щодо довготривалого відтворення. Середні значення О/У індексу щодо фінального відтворення незначно підвищилось ($dJOL_{O/U5} = 0,09$), проте не відрізняється на статистично значимому рівні від $dJOL_{O/U4} = -0,08$ ($F < 1,5$).

5) Експліцитація суджень із наявним зворотнім зв'язком сприяє оптимізації стратегій контролю. Для аналітичних dJOLs ($M_{\text{часА}} = 9,84$) притаманне збільшення тривалості та продуктивності відтворення, починаючи із другого списку. Показники часу відтворення [$F(1, 478) = 11,07$ $p < 0,001$] та продуктивності відтворення [$F(1, 478) = 23,24$ $p < 0,001$] другого, третього, та четвертого списків є вищими на статистично значимому рівні від показників неаналітичних суджень ($M_{\text{часНА}} = 3,36$).

6) Середня кількість відтворених конкуруючих слів значно перевищує показники попередніх груп ($M = 2,35$) (НЗР: $p < 0,001$). Продуктивність фінального відтворення також є вищою порівняно з ЕГ6 [$F(1, 78) = 5,84$ $p < 0,01$]. Показник самовпевненості О/UEG8 = 0,06 статистично значимо відрізняється від усіх 7 груп. Показник калібрації RCJs [$F(1, 78) = 3,24$ $p < 0,05$] та відносної точності $G = 0,806$ у ЕГ8 є вищим порівняно з групою ЕГ6.

7) Як і у випадку надання aJOLs (ЕГ7), надання RCJs у ЕГ9 не забезпечує оптимізацію стратегій контролю у процесі вивчення списків слів. Ми не зафіксували статистично значимих відмінностей між часом запам'ятовування, часом відтворення, продуктивністю відтворення списків слів ($F < 1,5$) та часткою повторених слів, порівняно з ЕГ6.

8) Спостерігається ефект «гіперкорекції» для RCJs. Частота повторення позитивно корелює із рейтингом суджень ($R = 0,675$ $p < 0,01$). Цей показник кореляції відображає те, яким чином відбувається вибір повторення інформації студентами. Встановлено, що RCJs, імовірно, частіше обумовлюється спробою відтворення на відміну від dJOLs (ЕГ8), які обумовлюються відчуттям суб'єктивної легкості проходження процесу відтворення. Середні показники Гамма-кореляції RCJs (ЕГ9) є статистично вищими від показників dJOLs (ЕГ8) для всіх списків слів ($p < 0,001$).

9) У ЕГ9 наявність зворотного зв'язку не здійснює позитивного впливу на підвищення точності моніторингу продуктивності довготривалого відтворення. Відносна точність RCJs ($G = 0,741$) не відрізняється від ЕГ6 ($G = 0,726$). Рівень самовпевненості та продуктивності відтворення також не відрізняється.

З'ясовано, що через наявність асоціативного зв'язку між словами-цілями, студенти, гіпотетично, намагаються групувати слова-цілі між собою. За невеликих обсягів інформації така стратегія є ефективною, оскільки відбувається фасилітація процесів пам'яті. У всіх аналізованих групах відбувається підвищення продуктивності відтворення другого списку та зниження часу на його запам'ятовування та відтворення. Далі така стратегія стає неефективною, сприяє перевантаженню пам'яті і виникненню негативного прояву проактивної інтервенції. Час запам'ятовування (наприклад, групи ЕГ1, ЕГ2 та ЕГ5) та продуктивність відтворення (наприклад, групи ЕГ3 та ЕГ4) 3-го та 4-го списків слів спадає на статистично значимому рівні, порівняно із другим списком. У групах із наявним зворотнім зв'язком такого різкого спаду у продуктивності та часі запам'ятовування не відбувається.

Емпірично встановлено, що процесуальний аспект метапам'яті не корелює з її змістовим аспектом. Не було знайдено статистично значимого взаємозв'язку між рівнем рефлексивності, метакогнітивної обізнаності, навчальної успішності

із продуктивністю фінального відтворення та параметрами точності моніторингу ($p > 0,05$). Зміна зовнішніх умов ситуації спричиняє зміни оцінок метапам'яттєвого моніторингу та задіявання відповідних стратегій контролю. Метакогнітивна обізнаність та рефлексивність, як властивості особистості, не залежать від зміни умов ситуації. Більше того, знання студентів про свою пам'ять можуть не включати знання про наявність інтерференції (M. Diaz).

У третьому розділі – «*Оптимізація процесів метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції*» – обґрунтовано структурну модель оптимізації метапам'яті у процесі вивчення інформації на теоретичному та практичному рівнях, подано рекомендації викладачам ВНЗ щодо формування метапам'яттєвих навичок засвоєння інформації студентами в умовах проактивної інтерференції.

На основі теоретичного аналізу, отриманих даних експериментального дослідження та регресійного аналізу ми уточнили модель оптимізації метапам'яті у процесі вивчення інформації в умовах проактивної інтерференції (див. Рис. 4.).

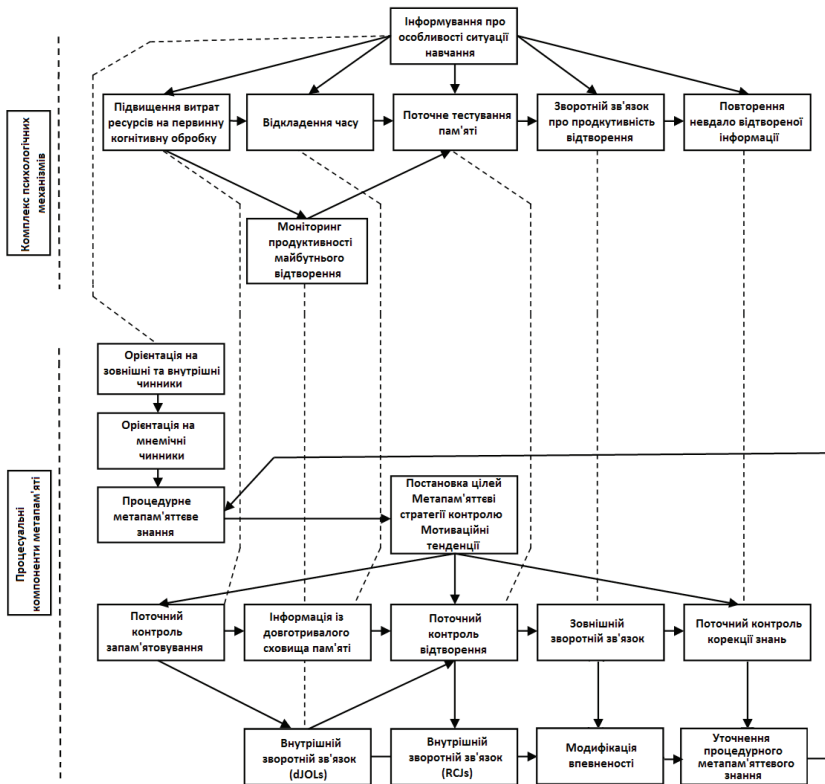

Рисунок 4. Дворівнева модель оптимізації метапам'яті у процесі вивчення інформації в умовах проактивної інтерференції

Перший рівень моделі оптимізації метапам'яті показує комплекс психологічних механізмів у їх послідовній взаємодії, які опосередковано забезпечують взаємоінформативність між метапам'яттєвим моніторингом та контролем за рахунок взаємодії між процесуальними компонентами метапам'яті, що представлені на другому рівні її оптимізації.

Психологічними механізмами оптимізації метапам'яті у процесі вивчення інформації в умовах проактивної інтерференції є: інформування студентів про особливості навчальної ситуації (наявність тестування, типу тесту, терміну підготовки та визначеного часу на проходження тестування, особливості інформації, що підлягає вивченню тощо), стимуляція до збільшення витрат ресурсів на запам'ятовування інформації, надання відкладених аналітичних суджень щодо впевненості у продуктивності майбутнього відтворення, відкладене в часі відтворення зі зворотнім зв'язком про його правильність, заохочення до повторення невдало відтвореної інформації. За наявності взаємозв'язку між цими компонентами відбувається ефективне функціонування метапам'яті як системи, що супроводжується підвищенням точності процедурного знання та модифікацією стратегій поточного контролю обробки інформації, що призводить до підвищення доступності інформації в пам'яті і, як наслідок, підвищення здатності до розмежування цільової та інтерферуючої інформації.

Враховуючи виділені психологічні механізми, нами розроблено рекомендації щодо формування метапам'яттєвих навичок засвоєння інформації студентами в умовах проактивної інтерференції. Одним із основних завдань педагога є стимулювання до усвідомлення студентами власного функціонування пам'яті з метою підвищення свідомого контролю і управління своїми пізнавальними ресурсами у процесі навчання та створення умов, за яких метапам'ять студента буде підвищуватися.

З метою оптимізації метапам'яті запропоновано комплекс принципів організації навчальної діяльності студентів: принцип формування навчальної ситуації, принцип рефлексії моніторингу продуктивності майбутнього відтворення, принцип послідовності і наступності, принцип модернізації навчання.

ВИСНОВКИ

У результаті теоретичного та емпіричного вивчення проблеми оптимізації метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції зроблено наступні висновки.

1. У психологічній науці метапам'ять розглядають як вищу форму пам'яті особистості, яка охоплює два компоненти: декларативний (змістовий) – знання про зміст, властивості, потенціал та продуктивність пам'яті, знання про ситуацію в якій пам'ять функціонує тощо; та процедурний (виконавчий) – метапам'яттєвий моніторинг та метапам'яттєвий контроль функціонування процесів пам'яті. З'ясовано, що метапам'ять суб'єкта навчальної діяльності є ефективною, коли у процесі вивчення інформації здійснюється точний моніторинг можливостей пам'яті,

функціонування її процесів відповідно до зовнішніх умов і вимог та використання найбільш оптимальної стратегії метапам'яттєвого контролю відповідно до результату моніторингу, що забезпечує найвищий рівень продуктивності пам'яті у конкретній ситуації вивчення інформації. Основну площину проблеми підвищення ефективності метапам'яті визначають особливості співвідношення змістових та процедурних компонентів метапам'яті, особливості причинно-наслідкового зв'язку між оцінками моніторингу та операціями контролю.

2. Оптимізація метапам'яті розуміється нами як цілеспрямований та закономірний процес взаємоінформативності між метапам'яттєвим моніторингом та метапам'яттєвим контролем, що досягається за умови динамічної та синергійної взаємодії між комплексом психологічних механізмів у процесі вивчення інформації.

3. Явище проактивної інтерференції слід розуміти як забування інформації через накладання слідів пам'яті щодо подій, які мали місце до моменту запам'ятовування потрібної інформації. На рівні пам'яті це проявляється в негативному трансфері у процесі вивчення інформації та зниженні продуктивності відтворення, на рівні метапам'яті – у появі ілюзії знання.

Основними причинами виникнення проактивної інтерференції є перевантаження оперативного блоку пам'яті змістовно схожою конкуруючою інформацією та нездатністю суб'єкта розмежовувати або пригнічувати її відтворення із довготривалої пам'яті.

4. Проведений теоретичний аналіз дав можливість розробити та обґрунтувати теоретичну модель оптимізації метапам'яті студента в умовах проактивної інтерференції, яка включає такі психологічні механізми як: здійснення суджень метапам'яттєвого моніторингу, поточне тестування, зворотній зв'язок, надання можливості повторення інформації, індивідуальні особливості метапам'яті та рефлексивність, тестова очікуваність та часові характеристики ситуації вивчення інформації.

5. В результаті емпіричного дослідження виявлено, що за умов проактивної інтерференції спостерігається зниження продуктивності відтворення, надмірно висока впевненість, знижені показники адекватності та відносної точності моніторингу. Основною причиною цього є наявність спільного стимулу, який вимагає когнітивної обробки (запам'ятовування та відтворення) декількох цільових об'єктів, що викликає перевантаження пам'яті та нездатність на рівні моніторингу розмежувати інтерферуючу інформацію від цільової.

6. Експериментально встановлено, що доступність інформації в пам'яті може здійснювати як фасилітуючий, так і інтерферуючий вплив на функціонування метапам'яті студентів. Вищий ступінь доступності інформації в пам'яті суб'єктів навчальної діяльності пов'язаний із збільшенням кількості витрачених ресурсів на когнітивну обробку (запам'ятовування та відтворення) у процесі її вивчення. Інтерферуючий вплив проявляється за відсутності інформації про правильність відтворення. Якщо слова із попередніх списків були відтворені вдало, то їм буде властива більша доступність, ніж цільова інформація із останніх списків, що

відповідно зумовлюватиме більшу імовірність заміщення. Стратегія групування елементів цільової інформації є неефективною при збільшенні кількості конкуруючої інформації. Перевантаження пам'яті пояснюється нездатністю студентів на рівні моніторингу виділяти релевантну інформацію з поміж високо доступної інтерферуючої інформації.

Встановлено, що через наявність асоціативного зв'язку між словами-цілями, студенти застосовують стратегію групування елементів цільової інформації. За невеликих обсягів інформації така стратегія є ефективною, оскільки відбувається фасилітація процесів пам'яті. При збільшенні кількості конкуруючої інформації така стратегія стає неефективною, студенти на рівні моніторингу не простежують її недієвість, що є причиною негативного прояву проактивної інтерференції, оскільки це сприяє перевантаженню пам'яті.

7. У результаті експериментального вивчення процесів метапам'яті студентів за умов проактивної інтерференції уточнено модель її оптимізації. Перший рівень оптимізації метапам'яті відображає комплекс психологічних механізмів у їх послідовній взаємодії, які опосередковано забезпечують взаємoinформативність між метапам'яттєвим моніторингом та контролем. Другий рівень моделі відображає функціонування процесуальних компонентів, взаємодія яких є основою оптимізації метапам'яті.

8. Виявлено психологічні механізми оптимізації метапам'яті студентів у процесі вивчення інформації за умов проактивної інтерференції: інформування суб'єктів навчальної діяльності про особливості ситуації навчання, стимуляція до збільшення витрат ресурсів на запам'ятовування інформації, надання відкладених аналітичних суджень щодо впевненості у продуктивності майбутнього відтворення, відкладення поточного тестування зі зворотнім зв'язком про продуктивність відтворення, стимулювання до повторення невдало відтвореної інформації. За наявності взаємозв'язку між цими компонентами відбувається оптимізація функціонування метапам'яті як системи, що супроводжується уточненням моніторингу, підвищенням точності процедурного знання, модифікацією стратегій метапам'яттєвого контролю обробки інформації та корекції знань. Результатом є значне підвищення доступності інформації в пам'яті, підвищення ступеню розмежування цільової та інтерферуючої інформації.

9. Встановлено, що рівень рефлексивності та метакогнітивної обізнаності не є психологічними механізмами оптимізації метапам'яті в процесі вивчення інформації в умовах проактивної інтерференції. Це пояснюється тим, що метапам'яттєві знання, або рівень метакогнітивної обізнаності, характеризуються відносною сталістю, параметри метапам'яттєвого моніторингу постійно варіюються залежно від типу інформації, яка підлягає обробці та умов, у яких функціонує пам'ять та метапам'ять.

10. Обґрунтовано психолого-педагогічні умови оптимізації процесів метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції, розроблено та систематизовано відповідні практичні рекомендації педагогам, серед яких важлива роль відводиться принципам організації навчальної діяльності. Правильна організація навчального процесу зумовлює більш ефективний контроль процесу навчання та спонукає до

здійснення студентом самопізнання, самооцінки, саморегуляції, сприяє формуванню уявлення щодо процесу засвоєння навчального матеріалу.

Проведене дослідження не висчерпує усіх аспектів оптимізації метапам'яті студентів. Перспективним доповненням здійснених наукових пошуків вважаємо вивчення особливостей узагальнення метапам'яттєвих навичок засвоєння інформації в конкретних умовах та особливостей їх перенесення в інші сфери діяльності студентів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, надруковані у виданнях, що затверджені як фахові у галузі психології

1. Довгалюк Т.А. Взаємодія метапам'яттєвого моніторингу та контролю як чинник оптимізації метапам'яті / Т.А. Довгалюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки», 2014. – № 2. – Том 1. – С. 56 – 61.

2. Довгалюк Т.А. До проблем ефективності метапам'яті / Т.А. Довгалюк // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Вип.26. – С. 53-59.

3. Довгалюк Т.А. До проблеми математико-статистичного виміру метапам'яті / В.О.Волошина, Т.А. Довгалюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки», 2015. – Вип 6. – С. 75 – 80.

4. Довгалюк Т.А. Мислення як метакогнітивний феномен / І.Д. Пасічник, Р.В. Каламаж, Т.А. Довгалюк // Наукові записки. Серія «Психологія». – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – Вип. 1. – С. 3 – 17.

5. Довгалюк Т.А. Оптимізація метапам'яті студентів як проблема психолого-педагогічної взаємодії / В.О. Волошина, Т.А. Довгалюк // Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. – 2016. –Том. X. – №28.– С. 24 – 58.

6. Довгалюк Т.А. Поняття мислення як метакогнітивного процесу у психологічній науці / Т.А. Довгалюк, В.О. Волошина // Науковий журнал «Молодий вчений», 2015. – № 10 (25). – С. 184 – 188.

7. Довгалюк Т.А. Судження про відчуття знання (FOKs): аналітичні та неаналітичні метапам'яттєві судження при тактильному розпізнаванні / В.О. Волошина, Т.А. Довгалюк // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». Тематичний випуск «Актуальні проблеми когнітивної психології». – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – Вип.24. – С. 34 – 41.

Публікації у виданнях інших держав

8. Довгалюк Т.А. Взаємозв'язок метакогнітивної обізнаності та рефлексивності із параметрами метапам'яттєвого моніторингу за умов впливу проактивної

інтерференції / Т.А. Довгалюк // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – Budapest, 2016. – IV(38). – № 77. – С. 77 – 80.

9. Dovhaliuk T. A. Are you sure what are you touching? Metamemory study in haptic identification performance / Т.А.Довгалиук, V.O. Voloshyna, F. U.Jönsson // 18th meeting of the European society for cognitive psychology; August 29- September 1, 2013. – Budapest, 2013. – P. 238 – 239.

10. Dovhaliuk T. A. Interrelation between metamemory awareness, reflexivity and the parameters of metamemory monitoring under proactive interference conditions [Електронний ресурс] / Т.А.Довгалиук // Actual Problems of Science and Education (APSE); 31st of January 2016. – Budapest, 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://scaspee.com/all-materials/january-30th-20162>

Публікації в інших наукових виданнях та матеріалах конференцій

11. Довгалюк Т. А. Metamemory perspectives of identification on haptic patterns naming / Т.А.Довгалюк // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації: матеріали VII Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – С. 73 – 77.

12. Довгалюк Т.А. Metamemory judgments as predictors of making decisions about performance of the process of haptic patterns identification and naming / Т. А. Довгалюк // Матеріали міждисциплінарної науково-практичної конференції студентів та молодих учених «Проблема вибору: психологічний, суспільно-політичний та інформаційний аспекти» (29 лист. 2012 р., м. Острог.) [текст] / за заг. ред. к. психол. наук, доц. О. В. Матласевич. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – С. 17 – 21.

13. Довгалюк Т.А. Взаємовідношення між функціонуванням моніторингу та контролю як чинник оптимізації метапам'яті / Т.А. Довгалюк // Збірник центру наукових публікацій «Формалізація наукового пошуку: позитивні і негативні сторони»: збірник статей (рівень стандарту, академічний рівень). – К.: Центр наукових публікацій, 2014. – С. 81 – 85.

14. Довгалюк Т.А. Децентрована довільна уважність в контексті метакогнітивної регуляції розладів тривожності / Т.А. Довгалюк // Матеріали VII Харківських міжнародних психологічних читань: «Актуальні проблеми теорії та практики психологічної допомоги», 2015. – С. 21 – 23.

15. Довгалюк Т.А. Ефективність метапам'яті: основна проблематика / Р.В. Каламаж, Т.А. Довгалюк // Міжнародна інтернет-конференція «Сучасні дослідження когнітивної психології»: матеріали конференції. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 2. – С. 61 – 63.

16. Довгалюк Т.А. Роль зворотного зв'язку в ефективності процесів метапам'яті в умовах проактивної інтерференції / Т. А. Довгалюк, Ю. В. Рабченко // Студентські наукові записки. Серія «Соціально-політичні науки». – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – Вип. 7. – С. 65 – 69.

АНОТАЦІЇ

Довгалюк Т.А. Психологічні механізми оптимізації метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Національний університет «Острозька академія», Острог, 2016.

У дисертації викладено результати теоретичного аналізу наукової літератури з проблем метапам'яті та інтерференції; розглянуто поняття ефективності метапам'яті, узагальнено проблеми оптимізації метапам'яті, проаналізовано основні закономірності та причини виникнення феномену проактивної інтерференції у процесах пам'яті, а також наведено основні наукові результати щодо особливостей її впливу на метапам'ять. Узагальнено та систематизовано основні чинники оптимізації метапам'яті в умовах проактивної інтерференції.

У результаті експериментального вивчення процесів метапам'яті студентів за умов проактивної інтерференції уточнено модель її оптимізації у процесі вивчення інформації. Вона включає такі психологічні механізми: інформування суб'єктів навчальної діяльності про особливості ситуації навчання, стимуляція до збільшення витрат ресурсів на запам'ятовування інформації, надання відкладених аналітичних суджень щодо впевненості у продуктивності майбутнього відтворення, відкладеному поточному тестуванні зі зворотнім зв'язком про продуктивність відтворення, стимулювання до повторення невдало відтвореної інформації.

Обґрунтовано психолого-педагогічні умови оптимізації процесів метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції, розроблено та систематизовано відповідні практичні рекомендації педагогам, серед яких важлива роль відводиться принципам організації навчальної діяльності.

Ключові слова: метапам'ять, пам'ять, проактивна інтерференція, метапам'яттєвий моніторинг, метапам'яттєвий контроль, оптимізація метапам'яті студентів.

Довгалюк Т.А. Психологические механизмы оптимизации метапамяти студентов в условиях проактивной интерференции. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 – педагогическая и возрастная психология. – Национальный университет «Острожская академия», Острог, 2016.

В диссертации изложены результаты теоретического анализа научной литературы по проблемам метапамяти и интерференции; рассмотрено понятие эффективности метапамяти, обобщены проблемы оптимизации метапамяти, проанализированы основные закономерности и причины возникновения феномена проактивной интерференции в процессах памяти, а также приведены основные научные результаты относительно особенностей ее влияния на метапамять. Обобщены и систематизированы основные факторы оптимизации метапамяти в условиях проактивной интерференции.

В результате экспериментального изучения процессов метапамяти студентов в условиях проактивной интерференции уточнено модель ее оптимизации в процессе изучения информации. Она включает такие психологические механизмы: информирование субъектов учебной деятельности об особенностях ситуации обучения, стимуляция к увеличению затрат ресурсов на запоминание информации, предоставление отложенных аналитических суждений относительно уверенности в производительности будущего воспроизведения, отложенном текущем тестировании с обратной связью о производительности воспроизводства, стимулирования к повторению неудачно воссозданной информации.

Обосновано психолого-педагогические условия оптимизации процессов метапамяти студентов в условиях проактивной интерференции, разработаны и систематизированы соответствующие практические рекомендации педагогам, среди которых важная роль отводится принципам организации учебной деятельности.

Ключевые слова: метапамять, память, проактивная интерференция, метапамяттевый мониторинг, метапамяттевый контроль, оптимизация метапамяти студентов.

Dovhaliuk T.A. Psychological mechanisms of metamemory optimisation in students under proactive interference conditions. – Manuscript.

Dissertation for degree of the Candidate of science in Psychology, specialty 19.00.07 – Pedagogical and Developmental Psychology. – National University of Ostroh Academy, Ostroh, 2016.

The thesis presents the results of theoretical analysis of the scientific literature on metamemory and interference. The concept of metamemory efficiency and problems of metamemory optimisation are investigated. This work brings analysis of the main patterns and causes of the phenomenon of proactive interference in the processes of memory, as well as the basic scientific results regarding the features of its influence on metamemory. The model of metamemory optimisation under proactive interference conditions is developed as a result of experimental study. Psychological mechanisms of metamemory optimisation under proactive interference conditions in students are put forward as follows: informing the subjects of educational activities about the features of the learning situation, the stimulation to increase the resource cost of information memorization, motivating to make delayed analytical judgments of learning as well as pass delayed testing with the performance feedback, inclining to the repetition of unsuccessfully recalled information.

Provided psycho-pedagogical conditions of metamemory optimisation under proactive interference conditions in students, developed and systematized relevant practical advice to teachers, among which an important role is given to the principles of the organization of training activities.

Keywords: metamemory, memory, proactive interference, metamemory monitoring, metamemory control, metamemory optimisation mechanisms.

Підписано до друку 2.09.2016.
Формат 42x30/4. Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100 пр. Зам. № 75–16
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «TimesNewRoman»

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Видавець СПД Свинарчук Р. В.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
РВ № 27 від 29 липня 2004 року.
Тел. (+38067) 771 28 70, e-mail: 35800@ukr.net.

